

УЗАГАЛЬНЕННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ЕКОНОМІЧНІ КЛАСТЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ РОЗБУДОВИ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

© 2015 БОНДАР-ПІДГУРСЬКА О. В.

УДК [330.332+330.341.1»71»(477)

Бондар-Підгурська О. В.

Узагальнення уявлень про економічні кластери як інструменту розбудови інноваційної інфраструктури в Україні

Метою статті є узагальнення уявлень про економічні кластери як інструмент розбудови інноваційної інфраструктури в Україні. Наголошено, що умовою підвищення рівня конкурентоспроможності економіки держави та забезпечення її сталого соціально-орієнтованого розвитку є розбудова інноваційної інфраструктури. Досліджено кластер як соціальне поняття у міжнародній економічній системі та інструмент задоволення ЖВИ соціуму, суспільства, держави. Запропонувати авторське тлумачення терміну «кластер» як форми інтеграційного об'єднання інноваційної інфраструктури, в основу якої покладено ідею (національну, регіональну) та стратегію прискореного розвитку, що покликана задовольняти ЖВИ соціуму, суспільства, держави нинішнього покоління з урахуванням майбутнього та вирішувати найактуальніші завдання часу та простору з метою отримання конкурентних переваг на інноваційних засадах з оптимальною швидкістю. В результаті проведеного системного аналізу наукової інформації виокремлено інклюзивні риси кластерного підходу до формування інноваційно-інвестиційної інфраструктури, які поряд з активізацією інноваційного розвитку посилюють дію соціально-орієнтованого елемента інноваційної інфраструктури економіки та сприяють її стійкості в період цивілізаційного вибору держави, світової фінансово-економічної, політичної та управлінської криз.

Ключові слова: кластер, кластерний підхід, промисловий кластер, інноваційна інфраструктура, інтеграційні механізми, ЖВИ населення.

Рис.: 1. Бібл.: 25.

Бондар-Підгурська Оксана Василівна – кандидат економічних наук, доцент, кафедра бізнес-адміністрування та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Полтавський університет економіки і торгівлі (вул. Коваля, 3, Полтава, 36014, Україна)

Email: ksycha101@yandex.ru

УДК [330.332+330.341.1»71»(477)

UDC [330.332+330.341.1»71»(477)

Бондарь-Подгурская О. В. Обобщение представлений об экономических кластерах как инструменте развития инновационной инфраструктуры в Украине

Целью статьи является обобщение представлений об экономических кластерах как инструменте развития инновационной инфраструктуры в Украине. Отмечено, что условием повышения конкурентоспособности экономики государства и обеспечения его устойчивого социально-ориентированного развития является развитие инновационной инфраструктуры. Исследован кластер как социальное понятие в международной экономической системе и инструмент удовлетворения ЖВИ социума, общества, государства. Предложено авторское толкование термина «кластер» как формы интеграционного объединения инновационной инфраструктуры, в основу которой положена идея (национальная, региональная) и стратегия ускоренного развития, призванная удовлетворять ЖВИ социума, общества, государства нынешнего поколения с учетом будущего, и решать актуальные задачи времени и пространства с целью получения конкурентных преимуществ на инновационных началах с оптимальной скоростью. В результате проведенного системного анализа научной информации выделены инклюзивные черты кластерного подхода к формированию инновационно-инвестиционной инфраструктуры, которые наряду с активизацией инновационного развития усиливают действие социально-ориентированного элемента инновационной инфраструктуры экономики и способствуют ее устойчивости в период альтернативного выбора государства, мирового финансово-экономического, политического и управленческого кризисов.

Ключевые слова: кластер, кластерный подход, промышленный кластер, инновационная инфраструктура, интеграционные механизмы, ЖВИ населения.

Рис.: 1. Библ.: 25.

Бондарь-Подгурская Оксана Васильевна – кандидат экономических наук, доцент, кафедра бизнес-администрирования и менеджмента внешнеэкономической деятельности, Полтавский университет экономики и торговли (ул. Коваля, 3, Полтава, 36014, Украина)

Email: ksycha101@yandex.ru

Bondar-Podhurskaya O. V. Generalization of Ideas of Economic Clusters as a Tool for Development of the Innovation Infrastructure in Ukraine

The article aims to generalize the ideas of economic clusters as a tool for development of the innovation infrastructure in Ukraine. The article stresses that a precondition for the growing competitiveness of the economy of the state and ensuring its sustainable socially oriented development is the development of the innovation infrastructure. The study researches cluster as a social notion in the international economic system and a tool for meeting the vital interests (VI) of the community, society, or the state. The author proposed her own interpretation of the term "cluster" as a form of integration of the innovation infrastructure grounded in the idea (national, regional) and strategy of accelerated growth aimed at satisfaction of the VI of the community, society, and the state of the current generation taking into account the future and solving relevant temporal and spatial tasks with a view to obtaining competitive advantages on the innovative basis at an optimum pace. The conducted systemic analysis of scientific information allowed singling out the inclusive characteristics of the cluster approach to formation of the innovation and investment infrastructure that enhance the effect of the socially oriented element of the innovation infrastructure of the economy alongside intensification of the innovative development and contribute to its stability during the period of the civilizational choice of the state, world financial and economic, political, and management crises.

Keywords: cluster, cluster approach, industrial cluster, innovation infrastructure, integration mechanisms, VI of the population

Pic.: 1. Bibl.: 25.

Bondar-Podhurskaya Oksana V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Business Administration and International Management, Poltava University of Economics and Trade (vul. Kovalya, 3, Poltava, 36014, Ukraine)

Email: ksycha101@yandex.ru

Вступ. В період альтернативного вибору України та впливу світової фінансової кризи посилюється необхідність підвищення рівня конкурентоспроможності економіки держави та створення нових організаційних форм адекватних часу, які б вирішували питання реалізації національних інтересів та забезпечували соціальну стабільність, незважаючи на зростаючу кількість зовнішніх та внутрішніх загроз.

Основною умовою стійкості країни є виконання необхідної умови стійкості соціально-економічного розвитку системи (стабільна влада уряду повинна ґрунтуватися згідно з Декларацією Джефферсона (першою декларацією прав людини) на «згоді управляємим» [1, с. 71]: задоволення життєво важливих інтересів 61,8 % (правило золотого перетину) [2] населення – критерій стійкості соціально-економічного розвитку держави. Крім того, іншою необхідною умовою стабільності є виконання антикризових заходів, включаючи наслідки АТО.

Важливим фактором підвищення рівня конкурентоспроможності економіки держави та забезпечення її сталого соціально-орієнтованого вектора є інноваційний розвиток: передові позиції за рівнем розвитку займають ті держави, у яких створено розгалужену інноваційну інфраструктуру. «Метою інноваційної інфраструктури є не лише створення конкретних суб'єктів господарювання для більш ефективного ведення ними інноваційної діяльності, а забезпечення здійснення їх сукупної діяльності в інтересах суспільства, включаючи структурне реформування виробництва, зміну номенклатури продукції, що випускається, зміцнення її конкурентоспроможності і привабливості для внутрішнього і зовнішнього ринків, створення нових робочих місць і збереження науково-технічного потенціалу. Створювана інфраструктура інноваційної діяльності буде загальною для всіх суб'єктів господарювання, що пов'язана зі сферою науки і техніки» [3].

При цьому, «зростання інноваційної активності підприємств можливе за умови застосування нових організаційних важелів, здатних стимулювати підвищення продуктивності праці у промисловості, створення продукції з високою доданою вартістю, розвиток високотехнологічних та наукоємних виробництв, створення замкнених ланцюгів виробництва. Одним з найбільш ефективних засобів підвищення інноваційної активності у промисловості є застосування **кластерного підходу організації промислового виробництва**, який дозволяє об'єднати у межах кластерів ресурси та компетенції, недоступні для окремих підприємств» [4, с. 53].

Актуальність кластерної політики в період виникнення різноманітних загроз обумовлена її головними **перевагами реалізації у промисловості**: 1) *структурною перебудовою промислового сектора* завдяки зростанню частки наукоємних і високотехнологічних виробництв; 2) *зростанням інноваційної активності промислових підприємств* завдяки розвитку кооперації між науково-дослідним і виробничим секторами, розвитку державно-приватного партнерства в інноваційній сфері, залученню висококваліфікованих кадрів; 3) *усуненням диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів і розвитку міжрегіональних зв'язків* завдяки забезпеченню державної підтримки створення й розвитку регіональних і міжрегіо-

нальних кластерів у найбільш конкурентоспроможних галузях [4, с. 87].

Нині інфраструктура кластерів розглядається як показник їх інноваційного потенціалу [5], а «механізми кластерної політики активно **використовуються** для підвищення інноваційного потенціалу промисловості багатьма розвиненими країнами світу. Кластерна політика є важливою складовою національних стратегій розвитку Німеччини, Данії, Норвегії та Фінляндії, які є лідерами інноваційного розвитку в Європі [6]. Згідно з дослідженнями датських експертів, «компанії, які стають учасниками кластерів, мають вчетверо більше можливостей підвищити інноваційну активність, ніж ті, що розвиваються поза рамками мережевих об'єднань [7], відіграючи, таким чином, роль точок інноваційного зростання в економіці країни» [4, с. 87], а в період фінансово-економічних та управлінських криз стають джерелом задоволення життєво важливих інтересів соціуму, суспільства, держави.

У «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» зазначено *основні передумови* успішного досягнення її мети: 1) зміна концептуальних засад, що визначають у теперішній час роль і практичні функції держави в ринковій економіці; 2) структурна перебудова економіки, в першу чергу, промисловості; 3) подолання кризової економічної нерівності населення; 4) відновлення довіри населення до держави і влади.

Проте, «інфраструктура інноваційного розвитку економіки України перебуває в початковому стані. У ній представлено лише окремі типи інноваційних структур, зокрема технопарки, наукові центри, бізнес-інкубатори, науково-технічні підприємства, фонди. Причому діяльність лише незначної їх частини відповідає завданням, які мають вирішуватися ними, виходячи зі світового досвіду організації різних типів інноваційних структур. В Україні не тільки обмежена чисельність інноваційних структур, але склалася їх структурна неповнота, а також функціональна невизначеність їх діяльності. Розвиток інноваційної інфраструктури потребує всебічної державної підтримки» [8].

Голова Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації В. П. Семиноженко в контексті розвитку інноваційної інфраструктури наголосив, що: «в Україні інноваційна інфраструктура тільки формується, і вона потребує серйозних капіталовкладень. Уряд розуміє всю важливість цього процесу та його впливу на розвиток економіки держави загалом, послідовно формуються сприятливі умови для розвитку інноваційної діяльності та розбудови інноваційної інфраструктури» [9].

Проблеми вивчення та ідентифікації інноваційних кластерів активно вивчаються світовою науковою спільнотою. Особливостями формування кластерних моделей, дослідженнями їх функціонування та оцінювання ефективності діяльності займаються такі зарубіжні і вітчизняні дослідники, як: Ю. Бажал, О. Васильєв [1], М. Войнаренко [19], Н. Внукова [19], В. Гусева, О. Дугопольський, К. Дудкіна, О. Зінченко, Р. Кантер, С. Колодинський, А. Кінах, М. Портер [12], А. Поручник, В. Прайс, Д. Радебі, А. Ругман, С. Розенфельд, Т. Лисиця [19], А. Левковська [10], Е. Лимер, П. Самуельсон, В. Семиноженко [9], С. Соколенко [24], В. Соловйов [4; 19], П. Смертенко [19], Д. Сольє, М. Стоппер, Дж. Стиглиць, Р. Сіліна, І. Толенадо, М. Фло-

рес [5], В. Фатеев [11], В. Чужикова, В. Шовкалюк [19; 20], В. Щербин [21], В. Яремій [19] та інші. Разом з тим, недостатньо уваги приділено кластерному підходу до формування інноваційно-інвестиційної інфраструктури економіки в період фінансово-економічних і управлінських криз України. Отже, метою статті є узагальнення уявлень про економічні кластери як інструмент розбудови інноваційної інфраструктури в Україні

Виклад основного матеріалу. Важливість розвитку кластерів як основи економіки практично всіх промислово розвинених країн виокремлювали «Європейський кластерний Меморандум» (21 січня 2008 року, м. Стокгольм у рамках Європейської президентської конференції з інновацій та кластерів) та «Маніфест кластеризації в країнах Європейського Союзу» (липень 2006 року), які мали для розвитку європейської економіки виключне значення.

Л. В. Левковська, вивчаючи досвід країн-членів ЄС, позиціонує «кластеризацію як одну з умов підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів та держави. Так, економіка Фінляндії повністю кластеризована і в ній виділено 9 кластерів, а економіка Нідерландів розбита на 20 мегакластерів, на основі функціонування яких визначені пріоритети інноваційної політики держави. У Данії функціонує 29 кластерів, в яких беруть участь 40 відсотків усіх підприємств країни, які забезпечують 60 відсотків експорту, та розробляється концепція кластеризації. В Австрії діють транскордонні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, активізувались зв'язки з Францією та Великобританією. Розроблена політика стимулювання розвитку зв'язків між дослідними інститутами та промисловим сектором, знижені регуляторні бар'єри в інноваційних програмах, формуються центри конкурентоспроможності. У Німеччині створено помислові кластери, а у Словенії прийнято стратегію зростання конкурентоспроможності промисловості та розроблено програму національного розвитку кластерів. У Росії використовується кластерний підхід при розробці регіональних стратегій розвитку, зокрема процеси кластеризації спостерігаються в багатьох її регіонах. В Україні формування нових виробничих систем (кластерів) у різних сферах господарської діяльності забезпечено законодавством, де визначено організаційно-правові форми об'єднань підприємств, однак не сформульовано єдиного поняття *кластера*, не визначено види та заходи щодо його створення» [10, с. 117].

Тема використання кластерного підходу як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку, як на національному, так і на регіональному, локальному рівнях, активно вивчається і обговорюється дослідниками-представниками економіки, управління, економічної географії та суміжних з ними наукових напрямів [11, с. 40 – 50]. Так, надаючи особливу роль кластерам (промисловим групам), М. Портер визначав їх як: 1) «сконцентровані за географічною ознакою *групи взаємозалежних компаній*, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств по стандартизації, торгових об'єднань) у певних областях, що конкурують, але при цьому ведуть спільну роботу (1990 р.); 2) *групи географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній і пов'язаних з ними організацій*, що діють у певній сфері та характеризуються спільністю діяльності й взаємодопо-

в'язкою один одного (1999 р.); 3) *географічні зосередження фірм*, постачальників, пов'язаних галузей і спеціалізованих інститутів, які відіграють особливу роль в окремих націях, країнах та містах [12].

З позиції структур, адекватних загрозам та можливостям часу, розглянуто тлумачення кластерів ЮНІДО (UNIDO, United Nations Industrial Development Organization), що визначила їх як «галузеві або географічні зосередження підприємств, які виробляють і реалізують коло пов'язаних або взаємодоповнюючих продуктів і тому спільно знаходяться під впливом викликів і можливостей» [13, с. 4].

Скандинавський центр просторового розвитку (Ф. Кук, Nordregio) розглядає кластер у контексті спеціалізації: «Кластер визначається як «довколишні в географічному плані фірми, що знаходяться у вертикальних або горизонтальних відносинах, включаючи локалізовану інфраструктуру, що займається підтримкою підприємств, із загальним баченням свого розвитку і розширення бізнесу, заснованим на конкуренції та співробітництві в певній ринковій ніші» [14].

Комплексну характеристику кластерам, з притаманними їм рисами, надає Європейська комісія (Enterprise Directorate-General, The IRE cluster subgroup regions): «Це групи незалежних компаній та асоційованих з ними організацій, які: а) співпрацюють і конкурують; б) географічно зосереджені в одному або декількох регіонах, хоча кластер може мати глобальний вимір; в) спеціалізовані у конкретній галузі діяльності і пов'язані спільними технологіями та навичками; г) засновані на знаннях або є традиційними; г) можуть бути інституціоналізованими (мати орган управління кластером) або неінституціоналізованими» [15].

К. Кителс (2003 р.) інтерпретує «кластери як групи компаній та інститутів, які розміщені спільно у специфічному географічному регіоні і пов'язані взаємозалежностями при забезпеченні відповідної групи продуктами та / або послугами. Завдяки близькості між ними, як в географічному плані, так і по виду діяльності, складові частини кластера користуються економічними вигодами від декількох типів, пов'язаних зі специфікою розміщення позитивних екстерналій. Ці зовнішні позитивні ефекти включають, наприклад, доступ до спеціалізованих людських ресурсів і постачальників, переливи знання, тиск більш високої продуктивності, викликаний зіткненням з конкуренцією, а також нові знання, пов'язані з тісною взаємодією зі спеціалізованими споживачами і постачальниками» [16].

К. Кителс, Г. Линдквист, Э. Сэлвел (2006 р.) термін «кластер» відносять до «групи компаній та інших інститутів у пов'язаних галузях, які розміщені спільно у специфічному географічному регіоні» [17].

Зв'язуючим елементом кластера Ю. В. Вінокурова бачить технологічні зв'язки (2008 р.): «Інноваційні кластери – комплекси підприємств (промислових компаній, дослідницьких центрів, фінансових та наукових установ), органів державного управління, профспілок, громадських організацій на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників і споживачів, пов'язаних технологічним ланцюжком».

Г. А. Яцева (2009 р.) розглядала кластер як «мережову організацію комплементарних територіально взаємопов'язаних відносинами співробітництва підприємств

і організації (включаючи спеціалізованих постачальників, у тому числі послуг, а також виробників і покупців), об'єднаних навколо науково-освітнього центру, яка пов'язана відносинами партнерства з місцевими установами та органами державного та регіонального управління з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств, регіонів і національної економіки» [18, с. 10].

На різне смислове значення категорії «кластер» в різних куточках Європи наголошував В. С. Шовкалюк (2009 р.): «від невеликих мереж малих, середніх підприємств у обмежених географічних зонах до «мега-кластерів», що являють собою величезну частину економіки з основною метою – підвищити внутрішню та міжнародну конкурентоспроможність його членів за рахунок комерційного і некомерційного співробітництва, наукових досліджень та інновацій, освіти, навчання і заходів політики підтримки» [19, с. 3 – 14]. Разом з тим, В. С. Шовкалюк (2013 р.) поняття *інноваційного кластера* доповнює як «цілісну систему підприємств та організацій з виробництва готового інноваційного продукту, що включає весь інноваційний ланцюг від розвитку фундаментальної наукової ідеї до виробництва і дистрибуції готової продукції» [20].

На цільову спрямованість вказує М. П. Войнаренко (2009 р.), розглядаючи кластер як «територіально-галузеве добровільне об'єднання підприємницьких структур, які тісно співробітничать із науковими установами й органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції й економічного зростання регіону» [19, с. 15 – 18].

Подібної думки дотримується і В. К. Щербін (2010 р.), який подає кластер як альтернативу секторального (галузевого) підходу: «... Промислові або інноваційні кластери – комплекси підприємств (промислових компаній, дослідницьких центрів, наукових установ), органів державного управління, профспілок, громадських організацій на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників і споживачів, пов'язаних технологічним ланцюжком» [21, с. 127].

Фундаментальну організаційну основу для реалізації ключових принципів становлення національної та регіональної економіки й відповідної розробки стратегій соціально-економічного розвитку регіонів, на думку С. І. Соколенка (2009 р.), являють кластери в сучасних умовах конкуренції на глобальних ринках [19, с. 28 – 34].

Як *об'єднання різних суб'єктів суспільного життя* (промислових компаній, дослідницьких центрів, органів державного управління, громадських організацій), що дозволяють використати переваги двох *способів координації економічної системи* – внутрішньофірмової ієрархії та ринкового, Т. М. Лисиця (2009) інтерпретує інноваційний кластер [19, с. 41].

С. А. Помитов (2011 р.) уточнює визначення кластерів з позиції «об'єднання виробничих компаній, науково-дослідних та освітніх установ, постачальників обладнання та послуг, географічно розташованих у безпосередній близькості один від одного і таких, що працюють спільно з метою отримання конкурентних переваг, створення наукомісткої та високотехнологічної продукції» [22].

З позиції орієнтації нової організаційної структури на спільну стратегію невпинного розвитку (Б. Санто) І. П. Соколовська розглядає досліджувану категорію: «Класте-

ри – це такі об'єднання підприємств різних галузей, які не зливаються в єдину структуру, а співпрацюють у межах спільної стратегії розвитку. Це дозволяє об'єднувати значні ресурси, зокрема фінансові, для створення конкурентоспроможних на внутрішньому та зовнішньому ринках товарів та послуг [23, с. 241 – 242].

В контексті організації розвитку місцевих територій на основі кластерів, що ініціювали територіальні утворення, С. І. Соколенко бачить «розробку й реалізацію їх планів розвитку» [24, с. 18].

З позиції сталого інноваційного соціально-орієнтованого розвитку економіки найбільш комплексно та сучасно, на нашу думку, світовий досвід функціонування кластерних об'єднань узагальнив і описав В. Ф. Проскура [25, с. 295], який тлумачить кластер, насамперед, «як соціальне поняття, що утворюється у співтоваристві людей, які мають загальні економічні інтереси.

Кластер можливо характеризувати як спосіб самоорганізації співтовариства для виживання в умовах безкомпромісної міжнародної конкуренції, коли знижується значення національних меж, як економічних регуляторів» (рис. 1). Отже, через відсутність єдиного загального визначення поняття «кластер» [11, с. 40 – 50], і з часом виникненням в публікаціях все нових і нових переліків та характерних рис, що визначають цю категорію, а також все більш розширених класифікацій кластерів є сенс запропонувати *авторське тлумачення* терміну «кластер» як форми інтеграційного об'єднання інноваційної інфраструктури, в основу якої покладено ідею (національну, регіональну) та стратегію прискореного розвитку, що покликана задовольняти ЖВІ соціуму, суспільства, держави нинішнього покоління з врахуванням майбутнього та вирішувати найактуальніші завдання часу та простору з метою отримання конкурентних переваг на інноваційних засадах з оптимальною швидкістю.

Отже, національну економіку доцільно розглядати як кластер. Дане тлумачення обумовлено намірами в країні соціально-економічною та управлінською кризами, а вичерпана надія на підтримку заможних країн вимушує уряд переглянути внутрішньополітичний курс в контексті активізації процесів задоволення ЖВІ соціуму та суспільства, як єдиний шанс, що може спасти владу нинішнього економічного істеблшменту.

Висновки. Досліджено кластер як соціальне поняття у міжнародній економічній системі та інструмент задоволення ЖВІ соціуму, суспільства, держави. Запропоноване авторське тлумачення терміну «кластер» та наголошено, що кластер являє собою організм – «національну або регіональну екосистему», яка забезпечує конкурентоспроможність його ключових учасників у формі ефективної інноваційно-інвестиційної інфраструктури, якій притаманні певні характерні ознаки та нові утворення, покликані виконувати найважливіші завдання кризового періоду, що стане предметом нашого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Севостьянов Г. Н. Томас Джефферсон / Г. Н. Севостьянов, А. И. Уткин. – М. : Мысль, 1976. – 400 с.
2. Никитенко П. Г. Методология динамического прогнозирования социально-экономического развития государства с учетом последствий мирового финансово-экономического

Рис. 1. Кластер як соціальне поняття у міжнародній економічній системі та інструмент задоволення ЖВІ соціуму, суспільства, держави (систематизовано та узагальнено автором)

кризиса / П. Г. Никитенко, Г. Т. Кулаков, О. В. Бондарь // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми інноваційного розвитку і креативна економічна думка на рубежі століть»: А. К. Шторх, С. Ю. Витте, А. А. Богданов». – Минск, 2010. – С. 279 – 285.

3. Васильєв О. В. Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України: монографія / О. В. Васильєв. – Х.: ХНАМГ, 2007. – 341 с.

4. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України // Матеріали круглого столу Національного інституту стратегічних досліджень 23 жовтня 2013 року. – К.: НІСД, 2013. – 71 с.

5. Флорес М. А. Інфраструктура кластерів як показатель їх інноваційного потенціала / М. А. Флорес // Міжнародний журнал прикладних і фундаментальних досліджень. – 2014. – № 5. – С. 130 – 137.

6. Innovation Union Scoreboard 2011. European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/enteq5rise/policies/innovation/files/ius-2011_en.pdf

7. Christensen Alslev T. Cluster and Network Policy Programmes in Europe / A. T. Christensen, G. zu Kocker, T. Lammer-Gamp, M. Thomson, K. Olesen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://files.conferencemanager.dk/medialibrary/f13db635-416d-4cbc-a465-78f2ffX796c6/images/Cluster_policy_programmes_in_Northern_Europe_Article__2_pdf

8. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=48718>

9. Семиноженко В. У 2014 році Уряд продовжить політику формування інноваційної інфраструктури / В. Семиноженко // Прес-служба Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації, 27.12.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246950017&cat_id=244277212

10. Левковська Л. В. Формування інноваційних кластерів в Україні / Л. В. Левковська // Продуктивні сили України. – 2009. – № 1. – С. 115 – 119.

11. Фатеев В. С. Кластеры, кластерный подход и его использование как инструмента регулирования развития национальной и региональной экономики / В. С. Фатеев // Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Эканоміка. Сацыялогія. Біялогія. – 2012. – № 2 (131). – С. 40 – 50.

12. Портер М. Э. Конкуренция / М. Э. Портер; [пер. с англ.]. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. – 608 с.

13. Isbasoiu G.-M. Industrial Clusters and Regional Development. The Case of Timisoara and Montebelluna. MPRA Paper No 5037 / G.-M. Isbasoiu // Munich Personal RePEc Archive. – 2006. – December [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mpra.ub.uni-muenchen.de/5037/1/MPRA_paper_5037.pdf

14. Cluster Policies – Cluster Development? A Contribution to the Analysis of the New Learning Economy // Nordregio Report 2001:2 / Edited by Ege Mariussen. – Stockholm, 2001. – 131 p.

15. Final Report of the Expert Group on Enterprise Clusters and Networks // European Commission, Enterprise Directorate-General. – Brussels, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dps.tesoro.it/cd_cooperazione_bilaterale/docs/6_Toolbox/13.Supporting_documents/1.Cluster_methodologies_casoni/2.Additional_doc_2/3.EU_final_rep_ExpGroup_Clusters.pdf

16. Ketels C. The Development of the Cluster Concept – Present Experiences and Further Developments / C. Ketels // Paper prepared for NRW conference on clusters, Duisburg, Germany, 5 Dec 2003. – Harvard: Business School, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.isc.hbs.edu/pdf/Frontiers_of_Cluster_Research_2003.11.23.pdf

17. Ketels C. Cluster Initiatives in Developing and Transition Economies / C. Ketels, G. Lindqvist, O. Solvell. – Stockholm: Center for Strategy and Competitiveness, 2006. – 38 p.

18. Яшева Г. А. Формирование и реализация кластерного подхода в управлении конкурентоспособностью предприятий легкой промышленности Республики Беларусь: автореф. дис. ... докт. экон. наук: 08.00.05 / Г. А. Яшева; Бел. гос. экон. ун-т. – Минск, 2009. – 49 с.

19. Матеріали круглого столу «Створення та функціонування інноваційних кластерів» (1 жовтня 2009 року). – К., 2009. – 83 с.

20. Шовкалюк В. С. Кластери та інноваційний розвиток України / В. С. Шовкалюк // Створення та функціонування інноваційних кластерів: інформ.-аналіт. матеріали Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dknii.gov.ua/images/stories/Stvor_ta_funk_klasteriv.pdf

21. Щербин В. К. Инфраструктурные составляющие инновационной экономики: монография / В. К. Щербин; науч. ред. С. М. Дедков. – Минск: Центр системного анализа и стратегических исследований НАН Беларуси, 2010. – 312 с.

22. Помитов С. А. Кластеры: характеристика и модели / С. А. Помитов // EKportal.ru – Информационный сайт по экономике [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ekportal.ru/page-id-1805.html>

23. Соколовська І. П. Кластерна стратегія розвитку бізнесу: світовий досвід та практика в Україні / І. П. Соколовська // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні». – К. : КНТЕУ, 2007. – С. 241 – 242.

24. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці / С. І. Соколенко. – К. : Логос, 2004. – 848 с.

25. Проскура В. Ф. Аналіз і оцінка світового досвіду розвитку економічних кластерів / В. Ф. Проскура // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2011. – № 2. – С. 290 – 296.

REFERENCES

Christensen, T. A. et al. "Cluster and Network Policy Programmes in Europe" http://files.conferencemanager.dk/medialibrary/f13db635-416d-4cbc-a465-78f2ffX796c6/images/Cluster_policy_programmes_in_Northern_Europe_Article_2_pdf

"Cluster Policies - Cluster Development? A Contribution to the Analysis of the New Learning Economy" In Nordregio Report 2001:2Stockholm, 2001.

Flores, M. A. "Infrastruktur klasterov kak pokazatel ikh innovatsionnogo potentsiala" [Infrastructure clusters as an indicator of their innovation capacity]. *Mezhdunarodnyy zhurnal prikladnykh i fundamentalnykh issledovaniy*, no. 5 (2014): 130-137.

Fateev, V. S. "Klastery, klasteryny podkhod i ego ispolzovanie kak instrumenta regulirovaniia razvitiia natsionalnoy i regionalnoy ekonomiki" [Clusters, the cluster approach and its use as a tool for regulating the development of national and regional economies]. *Vesnik Grodzenskaga dziarzhaŭnaga universiteta imia Yanki Kupaly. Ekanomika. Satsyialogiia. Biialogiia*, no. 2 (131) (2012): 40-50.

"Final Report of the Expert Group on Enterprise Clusters and Networks" http://www.dps.tesoro.it/cd_cooperazione_bilaterale/docs/6.Toolbox/13.Supporting_documents/1.Cluster_methodologies_casoni/2.Additional_doc_2/3.EU_final_rep_ExpGroup_Clusters.pdf

"Innovation Union Scoreboard 2011. European Commission" http://ec.europa.eu/enteq5rise/policies/innovation/files/ius-2011_en.pdf

"Innovatsiyni rozvytok promyslovosti iak skladova strukturnoi transformatsii ekonomiky Ukrainy" [Innovative development industry as part of the structural transformation of the economy of Ukraine]. In *Materialy kruhloho stolu Natsionalnogo instytutu strateichnykh doslidzhenKyiv: NISD*, 2013.

Isbasoiu, G. -M. "Industrial Clusters and Regional Development. The Case of Timisoara and Montebelluna" Munich Personal RePEc Archive. http://mpa.ub.unimuenchen.de/5037/1/MPRA_paper_5037.pdf

Ketels, S. "The Development of the Cluster Concept - Present Experiences and Further Developments" http://www.isc.hbs.edu/pdf/Frontiers_of_Cluster_Research_2003.11.23.pdf

Ketels, C., Lindqvist, G., and Solvell, O. *Cluster Initiatives in Developing and Transition Economies* Stockholm: Center for Strategy and Competitiveness, 2006.

Levkovska, L. V. "Formuvannya innovatsiynykh klasteriv v Ukraini" [Formation of innovation clusters in Ukraine]. *Produktyvni syly Ukrainy*, no. 1 (2009): 115-119.

Materialy kruhloho stolu «Stvorennia ta funktsionuvannia innovatsiynykh klasteriv» [Materials roundtable "Creation and operation of innovative clusters"]. Kyiv, 2009.

Nikitenko, P. G., Kulakov, G. T., and Bondar, O. V. "Metodologiya dinamicheskogo prognozirovaniia sotsialno-ekonomicheskogo razvitiia gosudarstva s uchetom posledstviy mirovogo finansovo-ekonomicheskogo krizisa" [Methodology dynamic forecasting of socio-economic development of the country in the aftermath of the global financial and economic crisis]. *Problemy innovatsionnogo razvitiia i kreativnaia ekonomicheskaiia mysl na rubezhe vekov: A. K. Shtorkh, S. Yu. Vitte, A. A. Bogdanov. Minsk*; 2010.279-285.

Porter, M. E. *Konkurentsia* [Competition]. Moscow: Viliams, 2006.

Pomotov, S. A. "Klastery: kharakteristika i modeli" [Clusters: characteristics and models]. EKportal. ru. <http://ekportal.ru/page-id-1805.html>

Proskura, V. F. "Analiz i otsinka svitovoho dosvidu rozvytku ekonomichnykh klasteriv" [Analysis and evaluation of international experience developing economic clusters]. *Visnyk Volynskoho instytutu ekonomiky ta menedzhmentu*, no. 2 (2011): 290-296.

Sevostianov, G. N., and Utkin, A. I. *Tomas Dzh Jefferson* [Thomas Jefferson]. Moscow: Mysl, 1976.

"Stratehiia innovatsiynoho rozvytku Ukrainy na 2010 - 2020 roky v umovakh hlobalizatsiynykh vyklykiv" [The strategy of innovative development of Ukraine for 2010 - 2020 years in conditions of globalization challenges]. <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/doccatalog/list?currDir=48718>

Shovkaliuk, V. S. "Klastery ta innovatsiyni rozvytok Ukrainy" [Clusters and innovative development of Ukraine]. http://www.dkni.gov.ua/images/stories/Stvor_ta_funk_klasteriv.pdf

Shcherbin, V. K. *Infrastrukturnye sostavliaiushchie innovatsionnoy ekonomiki* [Infrastructure components of the innovation economy]. Minsk: Tsentri sistemnogo analiza i strategicheskikh issledovaniy NAN Belarusi, 2010.

Sokolovska, I. P. "Klasterna stratehiia rozvytku biznesu: svitovy dosvid ta praktyka v Ukraini" [Cluster business development strategy: international experience and practice in Ukraine]. *Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva v Ukraini*. Kyiv: KNTEU, 2007. 241-242.

Sokolenko, S. I. *Klastery v hlobalnii ekonomitsi* [Clusters in the global economy]. Kyiv: Lohos, 2004.

Semynozhenko, V. "U 2014 rotsi Uriad prodovzhyt polityku formuvannia innovatsiynoi infrastruktury" [In 2014, the Government will continue the policy formation of innovation infrastructure]. *Pres-sluzhba Derzhavnogo ahentstva z pytan nauky, innovatsii ta informatyzatsii*. http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246950017&cat_id=244277212

Vasyliiev, O. V. *Metodolohiia i praktyka infrastruktornoho zabezpechennia funktsionuvannia i rozvytku rehioniv Ukrainy* [Methodology and Practice of infrastructure provision and operation of regions of Ukraine]. Kharkiv: KhNAMH, 2007.

Yasheva, G. A. "Formirovaniie i realizatsiia klasternogo podkhoda v upravlenii konkurentosposobnosti predpriiaty legkoy promyshlennosti Respubliki Belarus" [Formation and implementation of the cluster approach in the management of competitiveness of the enterprises of light industry of the Republic of Belarus]. *avtoref. dis. ... dokt. ekon. nauk* : 08.00.05, 2009.